

KİTAP TANITIMI

Dr. Burçak (Fakıoğlu) Yakıcı

Prof. Dr. Alev Bulut.

Basından örneklerle çeviride ideoloji-ideolojik çeviri

Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018, ss.192

İdeoloji, çeviri araştırmalarında önemli bir olgudur. Alan uzmanlarının çalışmalarında çevirmen kararlarının ideolojik boyutu incelenmekte, çeviri etiği konusu tartışılmakta, çevirmenin neye nasıl bağlı kalacağı, önceliklerini nelerin oluşturacağı incelendiğinde yanıtların farklı kültür ve farklı zamanlara göre çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Çeviri eğitimi ve çalışmaları kapsamında önemli bir yeri olan bu konu Prof. Dr. Alev Bulut'un 2018 yılında Siyasal Kitabevi tarafından yayımlanan 'Basından örneklerle çeviride ideoloji, ideolojik çeviri' başlıklı eseriyle Türkçe örneklerle incelenmektedir. İlk basımı 2008 yılında Multilingual yayımları tarafından yapılan çalışmada, haber söylemi ve haber metin türlerinden yararlanarak çevirmen ve çeviri söylemi incelenmekte ve çevirmenin çeviri metinlerine ideolojik yansımalarına değinilmektedir. Bu çalışmada, çevirmenin bilgi birikimi, deneyimi ve profesyonelliği göz önünde bulundurulsa da kendisinin aidiyet duygusuyla bir düşünceye ya da bir gruba "taraf olma" eğilimini gösterme isteği içinde olduğu anlatılmaktadır. Bilinçsiz ya da bilinçli olarak çevirmenin 'ideolojik' çeviri kararları ve seçimleri olacağından söz edilmektedir.

Beş ana bölümden oluşan eserin "Çeviri" başlıklı birinci bölümünde çevirinin ve çeviribiliminin gelişim sürecine değinilmektedir. Çeviri alanının toplumbilim, iletişimbilim ve kültür çalışmalarıyla kurduğu güçlü bağlardan ve yeni açılımlardan da söz edilmektedir.

"İdeoloji" başlıklı ikinci bölümde ideolojinin tanımına ve ideolojinin farklı kullanım alanlarına değinilmektedir. 'İdeolojik' metinlerin yalnızca politika, uluslararası ilişkiler ya da haber metinlerinden oluşmadığı, metin alt türlerinin de ideolojik nitelendirmeye girebileceğine değinilmiştir. Ayrıca, her metnin ideolojik yapısı bulunmasa da çevirmenin bilinçli ya da bilinçsiz isteği doğrultusunda, çeviri metnin 'ideolojik' bir amaca hizmet edebileceği gösterilmektedir.

“Çeviri ve İdeoloji” adlı üçüncü bölümde öncelikle çeviri araştırmalarında “İdeoloji” incelenerek, Andrew Chesterman, Theo Hermans, Andre Lefevere, Ayşe Banu Karadağ, Basil Hatim ve Ian Manson gibi araştırmacılardan görüşler sunulmaktadır. Söz konusu bölümde, her metnin kendi söylemsel amacının olduğu varsayıldığında, çevirmenin farklı gerçeklik, ideoloji ve söylencelere sahip olan bir aracı olduğu görüşü paylaşılmaktadır. Bu aracılık görevinin iletişimsel, kullanımsal ve göstergesel gibi farklı boyutları sıralanmaktadır. Üçüncü bölümün ilerleyen kısmında çeviri sürecinin hem çevirmen hem de çeviriden faydalananlar açısından ideolojik bir boyutu olabileceğine değinilmekte ve bunu destekleyen örnekler sunulmaktadır. Yazarın seçtiği örnekler içerisinde çevirmenin diplomasi ve istihbarat alanlarında çalışırken üstlendiği sorumluluğa ilişkin örnek oldukça ilgi çekicidir. Bunun yanı sıra, yazılı çeviri sürecinde, uzmanlık metinlerinin çevirisindeki terim yaratma işlemine ve teknik ifadelerin çevirilerinde tutarlılığa değinilirken kitap çevirisinde de çevirmenin kasıtlı ya da kasıtsız olarak verdiği kararlardan ortaya çıkan ideolojik çevirilerden örnekler sunulmaktadır. Ayrıca, sözlü çeviri sürecinde de ideoloji olgusuna değinilmiştir. Örneğin ardıl ve eşzamanlı çevirilerde çevirmen kararları ve işverenin çevirmene getirdiği kısıtlamalar ele alınmaktadır.

“İdeolojik metinlerin çevirisi” başlıklı dördüncü bölümde belli bir ideolojiyi yansıtmayı amaçlayan metin türü olarak tanımlayabileceğimiz “politik metin” sınıflaması altında örnekler sunulmaktadır. Birçok metnin politik olma özelliğinin altı çizilmekte ve haber metinlerinin nesnel bilgiye dayandığı belirtilmektedir. Haber çevirilerinde çevirmenin verdiği kararların ideolojik yönden önem taşıdığı ve çevirmenden ülke içerisindeki resmî ideolojiye bağlılık beklendiği belirtilmekte ve bu düşünceler örneklerle desteklenmektedir.

“Politik demeç ve görüşme çevirilerinde ideoloji” başlıklı beşinci ve son bölümde politik demeç çevirilerinin çevirmen açısından risk oluşturduğu üzerinde durulmaktadır. Sözcüklerin ideolojik anlamları çeviri sürecini zorlu bir hale getirmektedir. İdeolojik çeviri sürecinde ve politik metin türlerinde çevirmen kararlarının incelenmesinde, söylem ve bağlam çözümlemelerinden, edimibilim ve dilbilimden yararlanılması önerilmektedir. Böylece çeviri sürecinin daha anlaşılır olması sağlanacaktır.

Kitabın önsözünde yazarın da belirttiği gibi, çeviribilim araştırmacı ve öğrencileri için çok yararlı olduğunu düşündüğüm sonuç bölümünde on madde halinde kitabın ana hatları sıralanmaktadır. Çalışmanın ana düşün-

celerinden olan çevirmenin tarafsızlığı üzerine durulmuş ve okura tarafsız karar almanın olanaklı olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir.

Eser, çeviride ideolojinin etkisi, çevirmenin bundan nasıl etkileneceği ve nasıl çözümler geliştirebileceği konusuna ışık tutmaktadır. Yazarımız anlaşılabilir bir dille, tüm açıklığıyla çevirmen olmak isteyenlerin sektörde karşılaşabileceği güçlükleri ve riskleri ortaya koymaktadır. Ayrıca, nesnel bir bakış açısı benimseyen yazarımızın özenle seçmiş olduğu zengin örneklerle çeviride ideolojinin nasıl uygulandığını gösterilmekte ve çevirmeni ideoloji çevirisi üzerinde düşünmeye sevk etmektedir. Sonuç olarak çeviribilime büyük katkı sağlayan bu çalışma, eğitimcilerin, çeviribilim öğrencilerinin ve sektörde çalışan çevirmenlerin çeviri eylemlerini ve araştırmalarını aydınlatan bir nitelikte olmakla birlikte çeviri alanında önemli bir boşluğu doldurarak eğitim sınıfları içinde ve dışında kullanılacak eşsiz bir referans kaynağı oluşturmaktadır.